

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on julkaisun kustantajan pdf.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Nurmi, T.-M.; Vaskelainen, J.; Salakari, M. & Nurminen, R. 2019. Nuori ja nikotiinituotteet. Teoksessa M. Salakari; R. Nurminen & A. Rajamäki (toim.) Verkostoitumisesta seitittymiseen – kohtaamisia nuorten arjessa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 252. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 34 - 47.

URL: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167064.pdf>

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia. Kokoelman tai sen osien käyttö on sallittu sähköisessä muodossa tai tulosteena vain henkilökohtaiseen, ei-kaupalliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Muuhun käyttöön on hankittava tekijänoikeuden haltijan lupa.

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Nurmi, T.-M.; Vaskelainen, J.; Salakari, M. & Nurminen, R. 2019. Nuori ja nikotiinituotteet. In M. Salakari; R. Nurminen & A. Rajamäki (eds) Verkostoitumisesta seitittymiseen – kohtaamisia nuorten arjessa. Reports from Turku University of Applied Sciences 252. Turku: Turku University of Applied Sciences, 34 - 47.

URL: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167064.pdf>

All material supplied via TUAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Nuori ja nikotiinituotteet

Tiia-Maija Nurmi, Jenni Vaskelainen, Minna Salakari ja Raija Nurminen

Nuorten nikotiinivalmisteiden käyttöä ja siihen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu useista eri näkökulmista. Artikkelissa käsitellään seuraavia teemoja: nikotiinituotteiden käytön yleisyys, sukupuolten ja eri-ikäryhmien väliset erot, tarjonta ja käyttö, nikotiinituotteiden käyttäjän identiteetti, perheen, ystävien ja roolimallien vaikutus, terveyskäsitykset, muiden päihteiden vaikutus.

Vaikka tupakoinnin yleisyys onkin laskenut viimeisen vuosikymmenen aikana (Charrier, Berchiolla, Galeone, Spizzichino, Borraccino, Lemma, Dalmaso & Cavallo 2014, 3–4; Ordás, Fernández, Ordóñez, Marqués-Sánchez, Álvarez, Martínez & Pinto 2015; Tseveenjav, Pesonen, & Virtanen 2015), nikotiinituotteiden käyttö on monipuolistunut (Kowitt, Patel, Ranney, Huang, Sutfin & Goldstein 2015, 14482), ja esimerkiksi nuuskan käyttö on lisääntynyt nuorten keskuudessa (Kinnunen, Pere, Raisamo, Katainen, Ollila & Rimpelä 2017, 19–22). Vuonna 2015 yhdysvaltalaisista nuorista lähes 30 prosenttia käytti tupakkatuotteita, ja heistä kaksi kolmesta käytti samanaikaisesti useampaakin tuotetta (Kowitt ym. 2015, 14482). 13–17-vuotiaista tupakoimattomista yhdysvaltalaisnuorista noin kolmanneksella oli aikomus käyttää tupakkatuotteita seuraavan vuoden aikana (Brennan, Gibson, Momjian & Hornik 2015, 87). Italiassa tehdyn tutkimuksen mukaan italialaisista 15-vuotiaista nuorista jopa puolet on kokeillut tupakkaa ja lähes 15 prosenttia tupakoi päivittäin (Charrier ym. 2014, 3–4).

Vuonna 2017 14–18-vuotiaista suomalaisnuorista tupakoi päivittäin seitsemän prosenttia, kun 1980-luvun lopulla tämän ikäryhmän nuorista päivittäin tupakoivia oli jopa 30 prosenttia. Nuuskan käyttö sen sijaan oli melko harvinaista 1980-lopulla, sillä 14–18 vuotiaista pojista noin viisi prosenttia nuuskasi silloin tällöin tai päivittäin ja tytöistä vain noin 0,5 prosenttia. Vuonna 2017 saman ikäryhmän pojista käytti nuuskaa satunnaisesti tai päivittäin noin 13 prosenttia ja tytöistä kolme pro-

senttia. 18-vuotiaista pojista lähes puolet oli joskus kokeillut nuuskaa (Kinnunen ym. 2017, 88, 94–95).

Kansainvälisesti tarkasteltuna nikotiinituotteiden käytön yleisyys nuorten keskuudessa näyttäisi siis olevan yhtäläinen Suomessa tehtyjen tutkimusten kanssa. Nuorten terveystapatutkimusta vastaavaan tulokseen on päätynyt tutkimuksessaan myös Mattila, Raisamo, Pihlajamäki, Mäntysaari & Rimpelä (2012, 5). Vuonna 1999 noin neljäkymmentä prosenttia tutkimukseen vastanneista varusmiehistä tupakoi, kun vuonna 2010 tupakoitsijoita oli asevelvollisista vain reilu kolmannes. Nuuskaa taas käytti vuonna 1999 vajaa viisi prosenttia varusmiehistä ja vuoteen 2010 mennessä käyttäjien osuus oli kasvanut lähes kaksi prosenttiyksikköä.

Sukupuolten ja eri ikäryhmien välisiä eroja nikotiinituotteiden käytössä

Nikotiinituotteiden käytössä on havaittavissa suuria eroja eri ikäisten nuorten välillä siten, että aivan nuorimpien keskuudessa käyttö on huomattavasti vähäisempää kuin vanhemmissa ikäryhmissä (Doku 2011, 77; Kaai, 2014, 124; Agaku, Ayo-Yusuf, Vardavas, Alpert & Connolly 2015, 581; Harvey & Chadi 2016, 209). 12-vuotiaista suomalaisnuorista kukaan ei tupakoinut päivittäin vuonna 2017. Päivittäin tupakoi-
via 14-vuotiaita oli prosentin verran ja 18-vuotiaista tytöistä kahdeksan prosenttia ja pojista viisi prosenttia tupakoi päivittäin (Kinnunen ym. 2017, 83). Suurin osa nuorista aloittaa tupakoinnin ennen 18 vuoden ikää. Päivittäin tupakoivat polttavat ensimmäisen savukkeensa aikaisintaan 15 vuoden iässä. Satunnaisten tupakoitsijoiden ensimmäiset tupakointikokeilut olivat keskimäärin 16 vuoden ikäisinä (Vitzthum, Koch, Groneberg, Kusma, Mache, Marx, Hartmann & Pankow 2013). Kuitenkin esimerkiksi Heikkisen (2011, 30) väitöskirjatutkimukseen osallistuneista tupakoi-
vista 15–16-vuotiaista suomalaisista nuorista ilmoitti aloittaneensa tupakoinnin jo 13-vuotiaana ja kirjallisuuskatsauksessa (Towns, DiFranza, Jayasuriya, Marshall & Shah 2017, 15) kansainvälisissä tutkimuksissa keskimääräinen tupakoinnin aloitusikä oli 11,8 vuotta.

Sukupuolten välisten erojen olemassaolosta on löydettävissä eriyvää tutkimustulosta. Osa tutkimuksista viittaa siihen, että pojat käyttävät tupakka- ja nuuskatuotteita tyttöjä selvästi enemmän (Agaku ym. 2015, 584; Kowitt ym. 2015, 14482; Harvey, 2016, 209), kun taas toiset tutkimukset eivät havaitse sukupuolten välillä merkittä-

vää eroa (Kaai, Manske, Leatherdale, Brown & Murnaghan 2014, 124–125; Heikkinen 2011, 30). Nämä erot tutkimustuloksissa saattavat toisaalta selittyä jo pelkästään kulttuurieroilla, sillä esimerkiksi Doku toteaa väitöskirjassaan (2011, 67, 77), että Ghanassa tupakointi on poikien keskuudessa yleisempää, kun taas Suomessa tupakointi tyttöjen keskuudessa on viimeisten vuosien aikana lisääntynyt, eikä sukupuolten välillä ole enää merkittävää eroa.

Tämä sukupuolten välinen tasajako Suomessa näkyy myös Heikkisen (2011, 30) tutkimuksessa, jossa tupakoivien prosenttiosuus oli tyttöjen keskuudessa jopa suurempi kuin poikien. Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan päivittäisessä tupakoinnissa ei ole merkittävää eroa tyttöjen ja poikien kesken, mutta nuuskan käytössä sen sijaan on (Kinnunen ym. 2017, 87). Nuuskan käyttö on yleisempää poikien kuin tyttöjen keskuudessa (Tseveenjav ym. 2015), esimerkiksi 16-vuotiaista pojista käytti satunnaisesti tai päivittäin nuuskaa noin 12 prosenttia ja tytöistä noin neljä prosenttia (Kinnunen ym. 2017, 88).

Nikotiinituotteiden käytön tarkastelua koululajeittain

Nikotiinituotteiden käytön yleisyyttä on tutkittu myös eri koululajien näkökulmasta. Esimerkiksi Suomessa ammattiin opiskelevien keskuudessa tupakointi on selvästi yleisempää kuin lukiossa opiskelevien, sillä ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 41 prosenttia tupakoi, kun lukiolaisten keskuudessa vastaava luku on 12 prosenttia (Ruokolainen & Mäki 2015, 51; Tseveenjav ym. 2015). Myös Luopa, Kivimäki, Matikka, Vilkki, Jokela, Laukkarinen ja Paananen (2014) pääsivät tutkimuksessaan samaan tulokseen. Heidän mukaansa ammatillista perustutkintoa opiskelevista tytöistä 37 prosenttia ja pojista 35 prosenttia tupakoi päivittäin (Luopa ym. 2014). Kouluterveyskyselyn mukaan ammattiin opiskelevista 32 prosenttia käyttää jotain tupakkatuotetta päivittäin, kun taas lukiolaisista vastaava luku on seitsemän prosenttia. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista näitä tuotteita käyttää päivittäin noin 10 prosenttia (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuslaitos 2018).

Kansainvälisten tutkimusten mukaan tupakointi on yleistä myös terveydenhuollon opiskelijoiden keskuudessa (Clark & McCann 2007; Vitzthum ym. 2013; Martinez 2016; McKee, Barry, Mullin, Allwright & Hayes 2017) ja tupakointiaste kuvataan jopa suuremmaksi kuin muun väestön (Cauchi & Mamo 2012; Vitzthum ym. 2013). On todettu, että opiskelijoiden päivittäisen tupakoinnin todennäköisyyttä lisäävät oppilaitoksen alueella tapahtuva tupakoinnin valvonta ja henkilökunnan

tupakointi oppilaitoksen alueella. Suhtautuminen tupakointia kohtaan onkin ammatillisissa oppilaitoksissa tutkitusti sallivampaa kuin lukioissa. Ammattiin opiskelevien päivittäistä tupakointia lisää erityisesti henkilökunnan näkyvä tupakointi (Murnaghan ym. 2009, 174).

Tarjonta

Nikotiinivalmisteiden tarjonnan vaikutusta tuotteiden käytön yleisyyteen on käsitelty useissa tutkimuksissa. Ruotsissa nuoret kokevat, että nuuskan ostaminen on helppoa. Kun tietoon tulee paikka, jossa nuuskaa myydään alaikäisille, leviää tieto nopeasti nuorten keskuudessa. Lisäksi nuuskaa saadaan ystäviltä sekä tarjotaan ystäville (Edvardsson, Troein, Ejlertsson & Lendahls 2012, 4–5). Myös Italiassa tupakoivat nuoret kokevat tupakkatuotteiden ostamisen helpoksi, vaikka tupakan myynti alaikäisille on kielletty (Charrier ym. 2014, 5). Tämän lisäksi nuoret raportoivat saavansa tupakkatuotteita jopa ilmaiseksi niitä myyvistä paikoista (Charrier ym. 2014, 5) tai peräti varastavansa niitä kaupoista (Agagu ym. 2015, 583).

Vaikka nikotiinituotteiden saaminen on nuorten mielestä helppoa, ei esimerkiksi tupakan myyntipaikkojen määrä nuoren naapurustossa ole välttämättä yhteydessä tupakoinnin esiintyvyyteen. Kanadassa tupakointi maaseudulla asuvien nuorten keskuudessa on yleisempää kuin kaupunkinuorten keskuudessa (Kaai ym. 2014, 124). Suomessa tupakan hinta ei vaikuta nuorten tupakointikäyttäytymiseen, kun päivittäisen käytön hinta suhteutetaan nuorten omiin käyttövaroihin. Tupakan hinta on kuitenkin Suomessa vielä huomattavasti alhaisempi kuin esimerkiksi Irlannissa tai Isossa-Britanniassa (Ruokolainen ym. 2013, 643).

Nykyään markkinoilla on myös paljon uudenlaisia, nuorten mielestä mielenkiintoisia tupakkatuotteita, kuten sähkösavuke (Harvey ym. 2016, 210). Nämä uudenlaiset tupakkatuotteet nähdään kansainvälisesti uutena riskinä kansanterveydelle, ja niitä on tutkittu jo runsaasti (Mm. Pepper, Reiter, McRee, Cameron, Gilkey & Brewer 2013, 146–147; Harvey ym. 2016, 209). Scheffels & Lund (2017) ovat todenneet, että nuuskapakkausten muoto, värit, kuvat ja fontit ohjaavat nuorten käsityksiä nuuskan haitoista ja houkuttelevuudesta.

Nikotiinituotteet ja muut päihteet

Alkoholin käytöllä on tutkitusti vahva yhteys nuorten tupakointiin (Ruokolainen & Mäki 2015, 51). Riskiä päivittäiselle tupakoinnille kasvattaa jo harvemmin kuin kerran kuussa tapahtuva alkoholin käyttö. Viikoittain alkoholia käyttävillä on tutkitusti kuitenkin suurin riski tupakointiin (Ruokolainen, Ollila & Heloma 2013, 639). Alkoholin melko säännöllinen käyttö sekä positiiviset asenteet alkoholin käyttöä kohtaan liittyvät voimakkaasti myös nuorten nuuskan käyttöön (Ruokolainen ym. 2013, 639; Tseveenjav ym. 2015).

Nuorten tupakointi on myös yhdistetty muuhun riskikäyttäytymiseen, kuten väkivaltaan ja huumausaineiden käyttöön (Demissie, Everett Jones, Clayton & King 2017, 7). Esimerkiksi kannabiksen kokeilulla ja tupakoinnilla on havaittu olevan yhteyttä; kertakokeilut kasvattavat tupakoinnin riskiä, mutta useasti kannabista kokeilleilla on suurin riski tupakointiin (Ruokolainen ym. 2013, 639). Vaihtoehtoisten tupakkatuotteiden ja tupakoinnin yhteiskäyttö on yhteydessä kapinallisuuteen ja elämyshakuisuuteen (Wills, Knight, Williams, Thomas, Pagano & Sargent 2015).

Nuuskan käyttö merkitsee erityisesti nuorten poikien huume- ja riskihakuista elämäntapaa ja nuuskankäyttäjien terveysprofiilit olivat haitallisemmat kuin niiden, jotka eivät tuotetta käyttäneet. Mahdollisia selityksiä tähän voivat olla persoonallisuuden piirteet, masentuneisuuden oireet tai muut mielenterveysongelmat (Tseveenjav ym. 2015).

Nuorten käsitykset nikotiinituotteiden terveysvaikutuksista

Uskomukset nikotiinituotteiden positiivisista ominaisuuksista ja suotuisista vaikutuksista hyvinvointiin lisäävät tutkitusti nuoren tupakoinnin tai nuuskankäytön mahdollisuutta (Cavazos-Rehg, Krauss, Spitznagel, Gruzca & Bierut 2014, 437; Brennan 2015, 85; El-Shahawy, Sun, Tsai, Rohrbach & Sussman 2015, 7; Kowitt ym. 2015, 14484). Nuorten nikotiinituotteisiin liittyvät uskomukset toimivat myös hyvänä ennusteena nuoren mahdolliselle tupakoinnin tai nuuskankäytön aloitukselle: mitä enemmän tietoa nuorilla on nikotiinituotteiden haitoista terveydelle, sitä todennäköisempää on, etteivät he aloita niiden käyttöä. Tehokkaimmin toimivat spesifit terveysfaktat, eivät niinkään maailmanlaajuisiin terveysongelmiin liittyvät (El-Shahawy ym. 2015, 6–7; Peirson, Ali, Kenny, Raina & Sherifali 2016; 9).

Monet nuoret ovat tietoisia nikotiinituotteiden terveysvaikutuksista (McKelvey & Halpern-Felsher 2017), mutta tutkimukset osoittavat, että tiedoissa on myös paljon puutteita. Nuorilla ei ole riittävästi tietoa esimerkiksi nuuskan terveysvaikutuksista, vaan nuuska mielletään jopa riskittömäksi (Edvardsson ym. 2012, 4–5). Riippuvuusoireet sekä nuuskaan kuluvan rahamäärän suuruus tulevat nuorille usein yllätyksenä, ja he olisivatkin toivoneet tietävänsä näistä ennen aloittamista. Towns ym. (2017, 14) toteavat kirjallisuuskatsauksessaan, että usein nuori yrittää lopettaa tupakointia ensimmäisen kerran heti sen jälkeen, kun on huomannut riippuvuutensa. Nuorilla on todettu olevan vääranlaisia käsityksiä myös epäsäännöllisen ja vähäisen tupakoinnin sekä passiivisen tupakoinnin terveyshaitoista. He arvioivat ne todellista vähäisemmiksi, vaikka olisivatkin tietoisia runsaan ja päivittäisen tupakoinnin riskeistä (Cavazos-Rehg ym. 2014, 440; Amrock & Weitzman 2015, 248).

Nuoret mieltävät nuuskan rentouttavana sekä suoritus- ja keskittymiskykyä parantavana tekijänä. Etenkin tytöt kokevat sen rauhoittavan mieltä ja parantavan mielialaa. Monet nuuskan käyttäjistä suosittelevatkin tupakoivia ystäviään vaihtamaan nuuskaan, sillä se on terveellisempi vaihtoehto (Edvardsson ym. 2012, 4–5).

Siihen, kuinka terveydelle haitallisena nuori nikotiinituotteita pitää, voi vaikuttaa moni asia. Yksi näistä tekijöistä on tupakoiva vanhempi. Jos vanhempi tupakoi, kokee nuori mahdollisesti tupakoinnin vähemmän haitalliseksi kuin ikätoverinsa, joilla on tupakoimattomat vanhemmat (Amrock & Weitzman 2015, 248). Myös tupakkapakkauksella on todettu olevan vaikutusta nuoren terveyskäsitteisiin. Irlannissa sellaiset EU-lainsäädännön mukaiset pakkaukset, joissa on enemmän tuotemerkkiin viittaavia piirteitä, värejä ja erilaisia fontteja sekä kohokuvioita, koettiin nuorten keskuudessa terveellisemmiksi kuin saman merkin Irlannin säädösten mukaisesti standardoidut mustat, ilmeettömät pakkaukset (Babineau & Clancy 2015, 4). Norjassa tehdyn fokusryhmähaastattelun mukaan nuuskapakkausten ulkonäkö ja nuuskan eri maut saivat nuoret näkemään nuuskan vähemmän haitallisena, ja pakkaukset saivat aikaan positiivista suhtautumista nuuskaan (Scheffels ym. 2017).

Nuoren identiteetti ja nikotiinituotteet

Useissa tutkimuksissa nikotiinituotteiden käyttö nähdään osana nuoren identiteetin rakentumisesta. Nuoret kokevat esimerkiksi, että tupakointi tekee nuoresta suosittumman, jolloin heillä on enemmän ystäviä. Lisäksi tupakointi on monen nuoren mielestä hienoa ja ”coolia” ja tekee käyttäjästäään ikäistään vanhemman oloisen (Cava-

zos-Rehg ym. 2014, 440; Kowitt ym. 2015, 14484; McKelvey ym. 2017). Mentolitu-
pakan polttajien taas kuvitellaan usein olevan tavallista tupakkaa polttavia viehättä-
vämpiä (Brennan ym. 2015, 85). Nikotiiniuotteiden käytön taustalla voi toisinaan
olla myös ajatus kansallisesta identiteetistä, mikä käy ilmi ruotsalaisesta tutkimuk-
sesta, jossa monet nuoret kokivat nuuskaamisen olevan osa ruotsalaista kulttuuria
(Edvardsson ym. 2012, 5).

Murrosikään kuulu monien fyysisten muutosten lisäksi myös psykologisia muutok-
sia, kuten uusien asioiden kokeilunhalukkuus ja voimakkaiden tunne-elämysten ha-
kuisuus. Tämä tekee monista nuorista erittäin alttiita kaikenlaiselle riskikäyttäyty-
miselle. Murrosiässä myös ystävien merkitys nuorelle kasvaa (Towns ym. 2017, 12).
Nuoret yhdistävätkin nikotiiniuotteiden käyttäjiin erilaisia ominaisuuksia, kuten
kovuuden, rohkeuden, uskalluksen kieltojen rikkomiseen sekä ikäistään vanhem-
malta vaikuttamisen. Toisaalta nuuskankäyttäjien keskuudessa tupakoitsijoita ar-
vostetaan vähemmän ja heitä saatetaan jopa halveksua. Nuuskan käytön pojat miel-
tävät lisäksi usein maskuliinisenä ja tyttöjen mielestä seksikkäänä. Tytöt taas käyt-
tävät nuuskaa usein erottuakseen joukosta (Edvardsson ym. 2012, 5).

Tutkimuksissa käy ilmi, että vaikka nikotiiniuotteiden käytön aloittamiseen ver-
taispaineella on suuri merkitys, nuoret kokevat, että käytön lopettamisen pitää olla
oma päätös. Kuitenkin vanhempien tai seurustelukumppanin painostuksella saattaa
olla jonkin verran vaikutusta lopettamispäätökseen. Mahdollisina syinä nuuskan
käytön lopettamiseen nuoret pitävät esimerkiksi taloudellisia hyötyjä ja vanhem-
maksi tuloa, eivät niinkään terveydellisiä vaikutuksia (Edvardsson ym. 2012, 5). Li-
säksi useat tutkimukset osoittavat, että nuoret arvostavat nykyään enenevässä mää-
rin myös savuttomuutta (Cavazos-Rehgin ym. 2014, 440; Jaine, Healey, Edwards &
Hoek 2015; Harvey ym. 2016, 209). Rainio (2009, 10) toteaa väitöskirjassaan, että
tupakoimattomien perheiden, joissa kukaan perheenjäsenistä ei ole koskaan tupa-
koinut, osuus Suomessa on 2000-luvulle tultaessa kaksinkertaistunut 1970-luvun
yhdeksästä prosentista.

Perheen, ystävien ja roolimallien vaikutus

Perheen vaikutusta nuorten tupakointiin ja nuuskan käyttöön on tutkittu laajasti.
Vanhempien nikotiiniuotteiden käytöllä on todettu olevan merkittävä yhteys nuo-
ren tupakointiin tai nuuskan käyttöön (Rainio 2009, 49; Doku 2011, 78; Edwards-
son ym. 2012, 4; Amrock & Weitzman 2015, 248; Harvey ym. 2016, 211; Pbert,

Farber, Horn, Lando, Muramoto, O’Loughlin, Tanski, Wellman, Winickoff, Klein & Julius 2017, 736; Towns ym. 2017, 12). Tupakoinnin aloittamisen taustalla onkin usein vanhempien tupakointi (Murnaghan ym. 2009, 174), ja todennäköisyys lapsen tupakoinnin aloittamiseen on moninkertainen ikätovereihin nähden silloin, kun molemmat vanhemmista tupakoivat (Rainio 2009, 41).

Ruotsalaisten vanhempien suhtautuminen nuorten nuuskan käyttöön on usein myönteisempää kuin nuoret odottavat (Edvardssonin ym. 2012, 4). Vanhemmat saattavat jopa olla sitä mieltä, että nuuskan käyttö on terveellisempää kuin tupakointi, ja sitä kautta ikään kuin tiedostamatta rohkaista nuoria nuuskan käyttöön. Sekä Rainio (2009, 49) että Doku (2011, 81) toteavat väitöskirjoissaan, että perheen vaikutusta lasten tupakointiin ei pidä vähätellä. Aikuisten roolimalli ja tuki sekä tupakoinnin kieltäminen kotona ovat tärkeitä tekijöitä lasten tupakoinnin aloittamisen estämisessä. Myös muun muassa suuren viikkorahan (Kaai ym. 2014, 125) ja vanhempien vähäisen valvonnan (Pbert ym. 2017, 763) on todettu olevan yhteydessä nuorten tupakkakokeiluihin.

Tutkimukset osoittavat, että yllättävän usein juuri koti toimii nuoren nikotiiniutuotteiden lähteenä. Nuoret saavat nuuskaa paitsi vanhemmilta sisaruksiltaan myös vanhemmiltaan. Näin on erityisesti silloin, kun vanhempi käyttää itse nuuskaa ja toimii siten nuoren roolimallina (Edvardsson ym. 2012, 4). Myös tupakan suhteen tilanne on samankaltainen. Rainion (2009, 42) mukaan päivittäin tupakoivista nuorista suuri osa, yli 40 prosenttia, sai tupakkaa vanhemmiltaan tai sisaruksiltaan tai oli ottanut tupakkaa kotoa luvatta. Myös kanadalaisista tupakoivista nuorista osa kertoi saavansa tupakkatuotteita perheenjäseniltään (Harvey ym. 2016, 211).

Perheen ohella yksi suurimmista tupakointiin tai nuuskan käyttöön vaikuttavista tekijöistä on kansainvälisten tutkimusten mukaan vertaisten vaikutus ja tunne joukkoon kuulumisesta. Usein nuorten nikotiiniutuotteiden käytön aloituksen taustalla on ystäväpiiri (Clark & McCann 2007; Edvardsson ym. 2012, 3, 5), jonka vertaispainetta nuoren on vaikea vastustaa. Tämä vertaispaineen vaikutus ja yhteenkuuluvuuden tavoittelu voi myös olla tiedostamatonta, mutta usein ryhmään kuuluminen on vahva osa nuoren identiteettiä. Toisaalta, vaikka nuoret tiedostaisivatkin ystäviensä vaikutuksen ja vertaispaineen, eivät he välttämättä koe itse toimivansa roolimallina nuoremmilleen (Edvardsson ym. 2012, 3, 5).

Ystäväpiirillä on vaikutusta nuoren nikotiinituotteiden käyttöön usein myös siten, että ystävän kautta nuori todennäköisesti saa haltuunsa ensimmäisen tupakkansa tai nuuskatuotteensa. Nikotiinituotteiden käyttö onkin yleisempää niiden nuorten keskuudessa, joilla on tupakoivia tai nuuskaa käyttäviä ystäviä (Heikkinen 2011, 44; Edvardsson ym. 2012, 3; Kowitt ym. 2015, 14485, Harvey ym. 2016, 211; Pbert ym. 2011, 736; Towns ym. 2017, 12). Ammattiin opiskelevien nuorten keskuudessa tupakointi koetaan sosiaalisia suhteita rakentavana tekijänä, ja heillä tupakoimattomuus näyttäytyy negatiivisena tekijänä kaverisuhteiden muodostumisessa (Ruokolainen ym. 2013, 645). Ystäväpiiri ja sen aiheuttama vertaispaine voivat myös toimia esteenä nuoren nikotiinituotteiden käytön lopettamiselle, jos tuotteita on koko ajan tarjolla ja käytössä muilla (Edvardsson ym. 2012, 4), tai vaihtoehtoisesti myös tukea sitä, jos ystäväpiirissä kunnioitetaan päihteettömyyttä (Towns ym. 2017, 12).

Urheilun harrastamisella, etenkin joukkuelajeissa, on todettu yhteys nuuskan käyttöön, kun taas tupakointi urheilevien nuorten keskuudessa on harvinaista (Mattila ym. 2012, 5; Ruokolainen ym. 2013, 644). Sekä Suomessa (Mattila ym. 2012, 5) että Sveitsissä (Henninger, Fischer, Cornuz, Studer & Gmel 2015, 7194) asevelvollisilla nuorilla miehillä tehdyt tutkimukset osoittavat, että korkealla fyysisellä aktiivisuudella ja urheilulla on selkeä yhteys alle 20-vuotiaiden miesten nuuskan käyttöön. Etenkin jääkiekkoa harrastavien keskuudessa nuuskan käyttö on selvästi yleisempää kuin muita lajeja harrastavilla. Myös muut joukkuelajit ovat kytköksissä nuorten nuuskaamiseen (Mattila ym. 2012, 5). Toisaalta taas harrastusten on todettu helpottavan nikotiinituotteiden käytön lopettamista (Towns ym. 2017, 17), ja esimerkiksi yksilölajien harrastajien keskuudessa nuuskan käyttö on vähäisempää (Mattila ym. 2012, 5).

Yhteenveto

Nuorten tupakointi on vähentynyt, mutta huolestuttavaa on nikotiinituotteiden käytön monipuolistuminen. Tästä osoituksena on viime vuosina lisääntynyt nuuskan käyttö sekä uusien tupakkatuotteiden, kuten sähkötupakan ilmestyminen markkinoille. Nämä tuotteet saattavat erilaisuudellaan ja uutuudellaan kiinnostaa nuoria ja olla näin uhkana nikotiinituotteiden käytön laskusuuntaiselle kehitykselle.

Nikotiinituotteiden käytön yleisyyteen vaikuttavat muun muassa nuoren ikä, koululaji, tarjonta sekä joidenkin tutkimusten mukaan myös sukupuoli. Nikotiinituotteiden käyttö on yleisempää yli 16-vuotiaiden ja ammattiin opiskelevien keskuudessa.

Verrattaessa tyttöjen ja poikien nikotiiniutuotteiden käyttöä yleisesti, tutkimustuloksissa on eroavaisuuksia, mutta esimerkiksi nuuskan käyttö on yleisempää poikien keskuudessa. Nuorten nikotiiniutuotteiden käytön taustalla on tutkimusten mukaan useita tekijöitä. Nikotiiniutuotteiden käyttöön ja asenteisiin vaikuttavat perhe, kaveripiiri, roolimallit ja harrastukset sekä tarjonnan yleisyys. Tieto nikotiiniutuotteiden vaikutuksista terveyteen ja hyvinvointiin tutkitusti vähentää käytön mahdollisuutta.

LÄHTEET

Agaku, I., Ayo-Yusuf, O., Vardavas, C., Alpert, H., Connolly, G. 2013. Use of conventional and novel smokeless tobacco products among US adolescents. *Pediatrics*, Vol 132, 578-586. Viitattu 5.4.2017 <http://pediatrics.aappublications.org/content/132/3/e578.long>.

Amrock S., Weitzman M. 2015. Adolescents' perceptions of light and intermittent smoking in the United States. *Pediatrics*, Vol 12, 246-254. Viitattu 3.4.2017 <http://pediatrics.aappublications.org/content/135/2/246.long>.

Babineau, K., Clancy, L. 2015. Young people's perceptions of tobacco packaging: a comparison of EU Tobacco Products Directive & Ireland's Standardisation of Tobacco Act. *BMJ Open*, Vol 5. Viitattu 4.4.2017 <http://bmjopen.bmj.com/content/5/6/e007352.long>.

Brennan, E., Gibson, L., Momjian, A., Hornik, R. 2015. Are young people's beliefs about menthol cigarettes associated with smoking-related intentions and behaviors? *Nicotine & Tobacco Research*, Vol 17, 81-90. Viitattu 4.4.2017 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4296170/>.

Cavazos-Rehg, P., Krauss, M., Spitznagel, E., Gruzca, R., Bierut, L. 2014. Hazards of new media: youth's exposure to tobacco Ads/promotions. *Nicotine & Tobacco Research*, Vol 16, 437-444. Viitattu 4.4.2017 <https://academic.oup.com/ntr/article-lookup/doi/10.1093/ntr/ntt168>.

Charrier, L., Berchiolla, P., Galeone, D., Spizzichino, L., Borraccino, A., Lemma, P., Dalmaso, P., Cavallo F. 2014. Smoking habits among Italian adolescents: What has changed in the last decade? *BioMed Research International*, Vol. 2014. Viitattu 4.4.2017 <https://www.hindawi.com/journals/bmri/2014/287139/>.

Chiao, C., Yi, C-C., Ksobiech, K. 2013. Adolescent internet use and its relationship to cigarette smoking and alcohol use: a prospective cohort study. *Addictive Behaviors*, Vol 39, 7-12. Viitattu 5.4.2017 <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306460313002657>.

Clark E, McCann TV. 2007. The influence of friends on smoking commencement and cessation in undergraduate nursing students. *A Journal for the Australian Nursing Profession*, 2008; 27(2): 185-193. Viitattu 24.4.2017 <http://www-tandfonline-com.ezproxy.turkuamk.fi/doi/abs/10.5172/conu.2008.27.2.185>.

Demissie, Z., Everett Jones, S., Clayton, H., King B. 2017. Adolescent risk behaviors and use of electronic vapor products and cigarettes. *Pediatrics*. Vol 139. Viitattu 13.5.2018 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28115539>.

Doku, D. 2011. Socioeconomic differences in tobacco use among Ghanaian and Finnish adolescents. *Väitöskirja. Terveystieteiden yksikkö*. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 4.4. 2017 <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66749>.

Edvardsson, I., Troein, M., Ejlertsson G., Lendahls, L. 2012. Snus user identity and addiction. A swedish focus group study on adolescents. *BMC Public Health*, Vol 12. Viitattu 3.4.2017 <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-975>.

El-Shahawy, O., Sun, P., Tsai, J., Rohrbach, L., Sussman S. 2015. Sense of coherence and tobacco use myths among adolescents as predictors of at-risk youth cigarette use. *Substance Use & Misuse*, Vol 50, 8-14. Viitattu 4.4.2017 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4684587/>.

Harvey, J., Chadi, N., Canadian Paediatric Society, Adolescent Health Committee 2016. Preventing smoking in children and adolescents: Recommendations for practice and policy. *Paediatrics & Child Health*, Vol 2, 209-214. Viitattu 5.4.2017 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4934164/>.

Heikkinen, A. 2011. Oral health, smoking and adolescence. *Väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 5.4.2017 <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/27848>.

Henninger, S., Fischer, R., Cornuz, J., Studer, J., Gmel, G. 2015. Physical activity and snus: Is there a link? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol 12, 7185-7198. Viitattu 4.4.2017 <http://www.mdpi.com/1660-4601/12/7/7185>.

Jaine, R., Healey, B., Edwards, R., Hoek, J. 2015. How adolescents view the tobacco endgame and tobacco control measures: trends and associations in support among 14-15 year olds. *Tobacco Control*, Vol 25, 449-454. Viitattu 3.4.2017 <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/24/5/449>.

Johnston, V., Liberato, S. & Thomas, D. 2012. Incentives for preventing smoking in children and adolescents. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 10/2012. Viitattu 5.4.2017 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/14651858.CD008645.pub2/full>.

- Kaai, S., Manske, S., Leatherdale, S., Brown, K., Murnaghan, D. 2014. Are experimental smokers different from their never-smoking classmates? A multilevel analysis of Canadian youth in grades 9 to 12. *Chronic Diseases and Injuries in Canada*, Vol 34, 121-131. Viitattu 4.4.2017 <http://www.phac-aspc.gc.ca/publicat/hpcdp-pspmc/34-2-3/ar-07-eng.php>.
- Kinnunen, J., Pere, L., Raisamo, S., Katainen, A., Ollila, H., Rimpelä A. 2017. Nuorten terveystapatutkimus 2017. Nuorten tupakkatuotteiden ja pähteiden käyttö sekä rahapelaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:28. Viitattu 12.5.2018 [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80160/V2_kirjanmerkit_20170824_Suomi%20100_NTTT2017_korjaukset_mukana%20\(2\).pdf](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80160/V2_kirjanmerkit_20170824_Suomi%20100_NTTT2017_korjaukset_mukana%20(2).pdf).
- Kowitt, S., Patel, T., Ranney, L., Huang, L., Sutfin, E., Goldstein, A. 2015. Poly-tobacco use among high school students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Vol.12, 14477-14489. Viitattu 4.4.2017 <http://www.mdpi.com/1660-4601/12/11/14477/htm>.
- Luopa, P., Kivimäki, H., Matikka, A., Vilkki, S., Jokela, J., Laukkarinen, E., Paananen, R. 2014. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013 Kouluterveyskyselyn tulokset. Helsinki: THL. Viitattu 5.11.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-280-5>.
- Martínez, C., Méndez, C., Sánchez, M., Martínez-Sánchez, J.M. Attitudes of students of a health sciences university towards the extension of smoke-free policies at the university campuses of Barcelona (Spain). 2016. *Gaceta Sanitaria*, Volume 31, Issue 2, March–April 2017, Pages 132-138. Viitattu 19.8.2017 <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0213911116302047>.
- Mattila, V., Raisamo, S., Pihlajamäki, H., Mäntysaari, M., Rimpelä, A. 2012. Sports activity and the use of cigarettes and snus among young males in Finland in 1999-2010. *BMC Public Health*. Vol 12. Viitattu 4.4.2017 <http://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-230>.
- McKee, G., Barry, J., Mullin, M., Allwright, S., Hayes, C. 2017. Predictors of daily and occasional smoking and quitting in Irish university students. *Health*, 2017, 9, 435-450. Viitattu 24.4.2017 http://file.scirp.org/pdf/Health_2017031016225034.pdf.
- Murnaghan, D.A., Leatherdale, S.T., Sihvonen, M., Kekki, P. 2009. School-based tobacco-control programming and student smoking behaviour. *Chronic Diseases in Canada*. Vol. 29; Number 4; October 2009; Pages 169-175. Viitattu 5.11.2017 http://publications.gc.ca/collections/collection_2009/aspc-phac/H12-27-29-4E.pdf.

Ordás, B., Fernández, D., Ordóñez, C., Marqués-Sánchez, P., Álvarez, M.J., Martínez, S., Pinto, A. 2015. Changes in use, knowledge, beliefs and attitudes relating to tobacco among nursing and physiotherapy students: a 10-year analysis. *Journal of Advanced Nursing*, Oct2015; 71(10): 2326-2337. Viitattu 24.4.2017 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jan.12703/abstract>.

Pbert, L., Farber, H., Horn, K., Lando, H., Muramoto, M., O'Loughlin, J., Tanski, S., Wellman, R., Winickoff, J., Klein, J.D., American Academy of Pediatrics & Julius B. Richmond Center of Excellence Tobacco Consortium. 2015. State-of-the-art office-based interventions to eliminate youth tobacco use: the past decade. *Pediatrics*, Vol 135. Viitattu 5.4.2017 <http://pediatrics.aappublications.org/content/135/4/734.long>.

Pepper, J., Reiter, P., McRee, A., Cameron, L., Gilkey, M., Brewer, N. 2013. Adolescent males' awareness of and willingness to try electronic cigarettes. *Journal of Adolescent Health*, Vol 52, 144-150. Viitattu 4.4.2017 [http://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(12\)00409-0/abstract](http://www.jahonline.org/article/S1054-139X(12)00409-0/abstract).

Puusniekka, R., Jokela, J. 2009. Yhteiskuntapolitiikka 74 (2009):2. Viitattu 4.4.2017 <http://www.stakes.fi/yp/2009/2/puusniekka.pdf>.

Rainio, S. 2009. Familial influences on adolescence smoking - parental smoking, home smoking ban and home-based sourcing of tobacco. Väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 4.4.2017 <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66440>.

Ruokolainen O., Mäki N. 2015. Koulutuksellinen asema ja päihteiden käyttö nuorilla: erot ammatillisessa oppilaitoksessa ja lukiossa opiskelevilla. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, [l.], v. 52, n. 1, Viitattu 25.1.2019. <https://journal.fi/sla/article/view/50759>.

Ruokolainen O., Ollila H., Heloma, A. 2013. Päihdekäyttö vahvimmin yhteydessä tupakointiin oppilaitostyyppistä riippumatta. Vertailu ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten kesken. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2013). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116035/ruokolainen.pdf?sequence=1>.

Scheffels, J., Lund, I. 2017. Cute as candy: a qualitative study of perceptions of snus branding and package design among youth in Norway. *BMJ Open*. Vol. 4 Viitattu: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5387949/>.

Stanton, A., Grimshaw, G. 2013. Tobacco cessation interventions for young people. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 8/2013. Viitattu 6.4.2017 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/14651858.CD003289.pub5/full>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017. Viitattu 1.12.2018 https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/fact_ktk_ktk1?row=measure-200537.&row=measure-200197&row=measure-200465&column=time-199465&column=stage_of_stady-161293.161123.161219.#.

Towns, S., DiFranza, J., Jayasuriya, G., Marshall, T., Shah, S. 2017. Smoking cessation in Adolescents: targeted approaches that work. *Paediatric Respiratory Reviews*, Vol 22, 11-22. Viitattu 6.4.2017 <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1526054215000391>.

Tseveenjav, B., Pesonen, P., Virtanen, J.I. 2015. Use of snus, its association with smoking and alcohol consumption, and related attitudes among adolescents: the Finnish National School Health Promotion Study. Viitattu 4.6.2017 <http://tobaccoinduceddiseases.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12971-015-0058-3>.

Vitzthum, K., Koch, F., Groneberg, D.A., Kusma, B., Mache, S., Marx, P., Hartmann, T., Pankow, W. 2013. Smoking behaviour and attitudes among German nursing students. *Nurse Education in Practice*. Volume 13, Issue 5, September 2013, Pages 407–412. Viitattu 14.4.2017 <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.turkuamk.fi/science/article/pii/S1471595312002296>.